

Kirkon tehtävä tässä ajassa

Viron evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa Urmas Viilma

Arvoisa piispa Jukka Keskitalo, rakas veli Kristuksessa!

Rakkaat uskonystävät Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta sekä täältä Oulun hiippakunnasta, jotka kaikki olette lähimpänä Viron luterilaisten sydäntä!

Rakkaat sisaret ja veljet!

Kun piispa Jukka kirjoitti minulle viime syksynä ja kutsui puhumaan hiippakuntansa päiville, päätin vastata myöntävästi – siitäkin huolimatta, että olen elokuun loppuun saakka kuuden kuukauden sapattivapaalla. Olen toiminut Viron evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispana jo kymmenen vuotta, ja otin tämän puolen vuoden vapaan juuri siksi, että voisin etsiä vastausta samaan kysymykseen, jonka piispa Jukka antoi esitelmäni aiheeksi: ”Mikä on kirkon tehtävä tässä ajassa?” Niinpä tiesin jo syksyllä, että Oulun hiippakuntapäivät osuvat sapattivapaani ajalle, mutta päätin silti matkustaa tänne.

Venäjän sota Ukrainassa

Virossa – ja uskon, myös Suomessakaan – emme voi nykyhetkessä tarkastella kirkkona palvelemista eli kirkon tehtävää erillään siitä tosiasiasta, että Venäjä käy hyökkäyssotaa Ukrainaa vastaan. Todellinen uhka on myös se, että Venäjän pyrkimykset ulottuvat pidemmälle kuin vain Ukrainaan. Venäjän joukkojen suorittamaa Krimin pakkoliittämistä keväällä 2014 on kutsuttu uuden tai toisen kylmän sodan alkamiseksi. Tänäpäin voimme valitettavasti jo karvaasti todeta, että Venäjän sota Ukrainassa on suurin aseellinen konflikti Euroopassa toisen maailmansodan päättymisen jälkeen – 80 vuoteen. Meidän valtiomme ja kansamme, myös kirkkomme Suomessa ja Virossa sekä muualla Euroopassa, ovat tavalla tai toisella tämän sodan kanssa tekemisissä. Molemmat maamme kuuluvat Natoon, joka ainakin Viron näkökulmasta on vahvin turvallisuustakuu.

Tällä hetkellä Venäjän miehittämät alueet kattavat noin 20 % Ukrainan pinta-alasta eli noin 121 000 km². Se on yli 35 % Suomen pinta-alasta (338 478 km²). Se on itseasiassa suurempi alue kuin Tanskan (43 000 km²), Belgian (30 500 km²) ja Hollannin (37 000 km²) alue tai Baltian maista Viron (45 200 km²) ja Latvian (64 500 km²) yhteispinta-ala.

Ukrainaa vastaan toimiva Venäjä on aggressiivisena ja arvaamattomana naapurina aiemmin kolonisoitunut niin Viron kuin Suomenkin. Meidän kansamme ovat joutuneet puolustamaan itsenäisyyttään sodassa Venäjää vastaan. Historia, jossa alueemme ovat kuuluneet vastoin tahtoaamme Venäjän imperiumiin, asettaa meidät, Suomen, Viron, Latvian, Liettuan, Valko-Venäjän ja Ukrainan, nyt uudelleen niin sanottuun ”Venäjän maailman” vaikutuspiiriin – Kremlin imperialistisen ideologian mukaan. Venäjäksi Русский мир.

Virolaisena iloitsen siitä, että vuoden 2014 Krimin valtauksen jälkeen ja nyt jo yli kolme vuotta jatkuneen laajamittaisen sodan aikana kuuluvat virolaiset edelleen vapautta arvostavien ja demokratiaa puolustavien kansojen joukkoon. On kuitenkin surullista, että sanonta ”jos haluat rauhaa, valmistaudu sotaan” (*si vis pacem, para bellum*) on saanut uuden, synkemmän muodon: ”jos haluat rauhaa, käy sotaan” (*si vis pacem, fac bellum*). Tämä tekee minut ja monet muut yhä levottomammiksi. Pieni sota pitää suuren sodan kaukana -periaatteesta käsin olemme joutuneet osallisiksi sodan kilpavarustelussa.

Elämme itseasiassa uuden kylmän sodan kuumimman ytimen välittömässä läheisyydessä.

Paradoksaalisen absurdi tilanne on se, jossa ainoa toimiva keino saavuttaa rauha näyttää olevan aseiden lisähankinta ja valtion budjetin kasvattaminen sotilasmenoihin. Ei tunnu hyvältä tietää, että maksaessani korkeampia veroja osallistun moraalisesti valtioni asehankintoihin.

Vaikka sydämessäni toivoisin, että rauhan voisi saavuttaa rauhansopimuksin (*si vis pacem, para pacem*), olen vastentahtoisesti ja omantunnon ristiriidassa valmis maksamaan korkeampia veroja vapauden nimissä -että valtio saisi hankkia aseita ja ammuksia. Sota vaikuttaa kansamme arkeen suoraan – verotuksen ja nopean inflaation kautta.

Maailma muuttuu silmiemme edessä

Aikakausi, jossa kirkon tulee toteuttaa tehtävänsä, on hyvin ristiriitainen. Eurooppa on ollut tähän asti rauhanprojekti. Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, EU:n edeltäjä, perustettiin 1951 Pariisissa nimenomaan rauhan varmistamiseksi. Belgia, Ranska, Italia, Saksa, Luxemburg ja Alankomaat solmivat sopimuksen tavoitteenaan välttää sota ja luoda edellytykset kestäväan rauhaan kansojen välillä. Tänään olemme tilanteessa, jossa puhumme Euroopasta, jossa käydään sota, ja sitä sota on käytävä, kunnes Ukraina voittaa. Ukrainan häviö sodassa ei tarkoittaisi vain sen valtion katoamista kartalta, vaan käytännössä myös EU:n ja Naton loppua nykyisessä muodossaan. Tässä valossa 1990-luvun alussa alkanut Pohjoismaiden ja Baltian maiden (NB8) yhteistyö saa erityisen merkityksen. Samalla meidän kirkkojemme tulisi ehkä pohtia, voisivatko Pohjolan ja Baltian kirkot tiivistää yhteistyötään.

Ukrainan sodan jatkumisen tai päättämisen kontekstissa tilannetta vaikeuttaa ja rauhan saavuttamista heikentää Yhdysvaltojen arvaamaton käyttäytyminen presidentin ja hallinnon vaihtumisen jälkeen. Pienten valtioiden ja kansojen säilymisen kannalta on elintärkeää, että kaikki maat kunnioittavat sopimuksia, sääntöjä ja kansainvälistä oikeutta. Venäjän presidentistä, sotarikollinen Vladimir Putinista tiedämme, ettei hän välitä säännöistä tai sopimuksista. Pelottavaa on huomata, että samankaltaista käyttäytymistä on alkanut esiintyä myös sata päivää virassa olleen Yhdysvaltain presidentti Donald Trumpin toiminnassa. Amerikan presidentti on muuttamassa tuntemaamme lännen demokraattisille arvoille perustuvaa maailmaa kauppapolitiikan transaktiomaailmaksi. Kun vuosikymmeniä oli juuri Yhdysvallat vapaan ja demokraattisen arvomaailman perusta, nyt vaikuttaisi, ettei presidentti Trump halua enää kantaa tuota globaalia vastuuta ja tärkeimmäksi nousevat vain Amerikan intressit. Poliitiikan, ”*America First*”, teki ennen ensimmäistä maailmansotaa tunnetuksi presidentti Woodrow Wilson, joka käytti sitä osittaisena oikeutuksena Yhdysvaltojen pysymiselle neutraalina ensimmäisessä maailmansodassa. Hieman yli vuosisataa myöhemmin presidentti Donald Trump on samaa poliittista retoriikkaa käyttäen saanut kansalta mandaatin muuttaa koko demokraattista ja arvopohjaista maailmanjärjestystä. Kriitikoiden mukaan Trumpille ”*America first*” tarkoittaa ennemmin ”*America alone*” politiikkaa.

Transaktiomainen oman edun tavoittelupoliitiikka on suuri uhka pienille maille, jotka sijaitsevat suurvaltojen puristuksessa. Transaktiopohjaisessa maailmassa vahvin voittaa ja ne, jotka muuttavat myös arvot ehdollisiksi ja vaihdettaviksi. Jos maailma muuttuu jälleen suurvaltojen sopimuspöydäksi, on pelkona, että pienet kansat päätyvät pelimerkeiksi – maksuksi muiden eduista. Ilmassa on todellinen vaara, että olemme valtapoliitiikan aikakauden kynnyksellä. Jos näin on, tulevaisuuden maailma, jonka jätämme perinnöksi

lapsillemme ja lastenlapsillemme, on todennäköisesti moninapainen ja jakautunut USA:n, Venäjän ja Kiinan vaikutusalueisiin.

Tulevaisuuden maailma voi muuttua moninapaiseksi, jossa vaikutusvalta jakautuu Yhdysvaltojen, Venäjän ja Kiinan kesken. Se olisi juuri sellainen maailma, jota presidentti Putin ja Kiinan presidentti Xi Jinping tavoittelevat. Vielä on toivoa, että presidentti Trumpilla olisi viisautta jatkaa nykyistä toimivaa, arvopohjaista ja Euroopan kanssa yhteistyössä toteutettua politiikkaa.

Valitettavasti historia on osoittanut, että suurvallat ovat jakaneet maailman ennenkin keskinäisillä sopimuksilla. Helmikuussa 1945 pidettiin Jaltan konferenssi, jossa toisen maailmansodan voittaneiden liittoutuneiden Neuvostoliiton, Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian johtajat Stalin, Roosevelt ja Churchill tapasivat. He juhlivat pian saapuvaa rauhaa sekä voittoa Hitleristä ja sopivat rauhanehdoista pienten valtioiden päämiesten puolesta, mikä edellytti myös Euroopan uudelleenjakoa. Tämän sopimuksen tuloksena jatkui neuvostomiehitys Baltian maissa vielä 50 vuotta toisen maailmansodan virallisen päättymisen jälkeen. Oliko Jaltassa tehdyn sopimuksen tuloksena saavutettu rauha oikeudenmukainen rauha? Millaista rauhaa haluamme Ukrainalle? Millaisen rauhan saamme, kun suuret valtiot alkavat taas tehdä sopimuksia pienten maiden puolesta? Keskeinen kysymys on, olemmeko transaktiopohjaisen maailman kynnyksellä vai pystymmekö säilyttämään arvopohjaisen maailman?

Kirkon tehtävä sodan ahdistuksessa

Tällaisina ahdistavina aikoina meidän on kirkkona edelleen täytettävä tehtävämme palvella kansaa. Meitä rohkaisee Herran Sana: *”Minulla on omat suunnitelmani teitä varten, sanoo Herra. Minun ajatukseni ovat rauhan eivätkä tuhon ajatuksia: minä annan teille tulevaisuuden ja toivon.”* (Jeremia 29:11) Sodasta ja levottomuudesta huolimatta toivoa ei ole menetetty Viron kirkkoissa, eivätkä rauhanrukoukset ole lakanneet. Meidän on kyettävä ylläpitämään rauhaa ja sitä rauhaa, joka vallitsee ajallisten muutosten ja kestää myrskyisten aikojen yli, tulee meidän julistaa evankeliumina. Samaan aikaan meidän tulee ymmärtää ihmisten levottomuutta ja pelkoa luonnollisina reaktioina kaikkeen, mitä maailmassa tapahtuu. Kirkon on oltava ihmisten rinnalla, vakauttamassa pelokkaita ja tuomassa toivoa.

Rauhan säilyttämisen lisäksi meidän tulee kirkkona tehdä myös kriisiajalle ominaisia, rationaalisia päätöksiä varmistaaksemme palvelutyömme jatkumisen joka tilanteessa. Tästä syystä olemme Virossa antaneet papiston ja seurakuntien luottamushenkilöiden tehtäväksi laatia paikallisia kriisisuunnitelmia seurakunnille, pohtia ja suunnitella seurakunnissa, ovatko he valmiita palvelemaan kansaa sodan aatossa, sodan aikana ja sodan jälkeen, ja miten se paikallisesti toteutetaan. Tämä suunnittelu ei koske pelkästään tilannetta, jossa sota jatkuu vain Ukrainassa, vaan myös sitä, mikäli sota leviää kotiimme. Meidän on otettava huomioon sekin, että kirkon tehtävä on palvella ihmisiä hengellisesti, ei vain tilanteessa, kun sota voitetaan, vaan myös silloin, kun sota hävitään.

Olemme valmiita myös kriisitilanteisiin. Viron kirkossa olemme pyytäneet seurakuntia laatimaan oman kriisivalmiussuunnitelmansa, josta ilmenee:

- Miten pitää huolta ihmisten fyysisestä ja henkisestä turvallisuudesta?
- Miten järjestää hengellistä työtä poikkeusoloissa?

- Miten turvataan hallinto ja toiminta?
- Miten varmistetaan omaisuuden, mukaan lukien arkistoasiakirjojen, henkilötietojen, arvotaiteen ja arvoesineiden suojaaminen ja säilyminen?

Emme juurikaan puhu siitä, että kirkon on jatkettava tehtäväänsä ja palveltava ihmisiä pahimmassakin sodan skenaarion toteutuessa. Silloinkin, kun historia toistaa itseään ja kirkosta tulee jälleen marttyyrikirkko tai ghettokirkko. Meillä on opittavaa vuonna 1940 alkaneesta miehityksestä ja sitä seuranneesta väkivallasta ja sorrosta. Varoittavia esimerkkejä ovat vuosien 1941 ja 1949 kyyditykset, jolloin Siperiaan lähetettiin 25 000 ihmistä. Toisenlainen traaginen kohtalo oli niillä lähes 80 000 virolaisella, joita ei karkotettu Siperiaan, mutta jotka joutuivat pakenemaan Itämeren yli vapaaseen maailmaan kalastusveneillä syksyllä 1944.

Muita kirkon haasteita modernissa yhteiskunnassa

Jos saavuttaisimmekin Jumalan avulla rauhan Ukrainassa ja koko alueella lähitulevaisuudessa, edessämme olisi edelleen myöhäiskristilliselle ajalle tyypillisiä ilmiöitä, jotka vaikuttavat merkittävästi kirkon elämään.

1. Syvenevä **sekularismi** johtaa ihmiset etäälle Jumalasta ja uskosta, samoin kuin kirkosta ja Kristuksen opetuksista, ja nostaa kunniapaikalle ihmiskeskeisen, mutta sieluttoman humanismin. Näen Virossa, kuinka uusi sukupolvi on tietoisesti erotettu kaikesta pyhästä ja jumalallisesta. Ihminen itse jumalallistetaan. Kun jokainen on oma jumalansa, luo itse omat diilinsä ja ylentää itsensä väkisin, rauhan aika on peruuttamattomasti ohi.
2. **Arvot**, jotka ovat luonteeltaan sopimuksia tietyssä ajassa ja paikassa, ovat muuttumassa, ja paine muuttaa niitä on suuri. Kristilliset arvot korvataan muilla arvoilla, emmekä enää tiedä, mitä esimerkiksi länsimaaiset tai edes eurooppalaiset arvot tarkoittavat, koska myös länsimaailma ja Eurooppa ovat muuttumassa. Emme ole pitkään aikaan kyenneet olemaan täysin yksimielisiä kirkkoissa edes siitä, mitä kristilliset arvot tarkalleen ottaen ovat. Ambivalenssi ja suhteellisuus vallitsevat, ja monien totuuksien samanaikainen voimassaolo johtaa ihmisen monimutkaiseen elämän labyrinthiin.
3. **Uskonnollinen lukutaito** on katoamassa. Uuden sukupolven tietämys kristinuskosta ja kirkosta sekä maailman uskonnollisesta monimuotoisuudesta on heikkenemässä. Tietoa ei enää hankita luotettavista lähteistä, puhumattakaan siitä, että uskonnon opetus on lähes kadonnut Viron kouluista. Uskon marginalisoituminen johtaa kaiken pyhänä pidetyn devalvoitumiseen.
4. **Materialismin** syveneminen asettaa kirkolle haasteen. Monet ihmiset pitävät rahaa ja taloudellista hyvinvointia tärkeämpänä elämässään kuin Jumalaa tai edes lähimmäisiä. Vauraus on nykyajan elämän normi, joka muodostaa jyrkän vastakohdan Jeesuksen opetukseen. Talouden pelastamiseksi uhrataan ihmisten, erityisesti perheiden, toimeentulo. Valtion talouskasvu on arvokkaampaa kuin ihmisten hyvinvointi.
5. **Yhteiskunnalliset asenteet** kristinuskoa ja kirkkoa kohtaan ovat muuttumassa. Kristinuskosta on tulossa yksi monista uskomusjärjestelmistä, jota ei enää verrata edes muihin maailman suuriin uskontoihin, vaan kaikenlaisiin erilaisiin henkisiin yhdistyksiin, joita ihmiset ovat luoneet itselleen. Kirkosta on tullut monien muiden rinnalle yksi voittoa tavoittelematon järjestö (NGO), jossa ihmiset harjoittavat harrastuksiaan tai

- kiinnostuksen kohteitaan. Usko Kristukseen ei ole enää ihmisen elämän tarkoitus, vaan harrastus, jonka kanssa voi viettää aikaa, kun muut harrastukset sen sallivat.
6. Ihmiset ovat nykyään **individualisteja**. Yhteenkuuluvuus on jäänyt taustalle ja yksin asuvien määrä on lisääntynyt. Nuoret eivät enää ole perustamassa perhettä ja suosivat avoimia tapailusuhteita (situationship), usein vain sosiaalisen median kautta. Yksin olemisesta on usein tulossa ihmisten suosikkivalinta. Kirkossa päinvastoin on yhteydellä toisiin kristittyihin tärkeä merkitys. Kristuksen kirkko ja jokainen seurakunta ovat kollektiivisia kokonaisuuksia.
7. **Tekoälyn** suhteen ei ole vastauksia moniin kysymyksiin. Esimerkiksi, kuka on itse asiassa vastuussa tekoälyn tuottamista tuloksista? Varsinkin jos tekoäly aiheuttaisi onnettomuuden, katastrofin tai rikoksen. Voiko tekoäly ymmärtää hyvän ja pahan, oikean ja väärän? Voiko tekoälyn joutua oikeudelliseen vastuuseen? Voiko tekoäly saada armon? Onko tekoälyllä omatunto? Voiko tekoäly ottaa vastaan ripin ja julistaa absoluution? Kuoliko Kristus ja nousi ylös lunastaakseen myös tekoälyn? Pelastuuko AI vai pelastaako se itse maailman?
8. **Mielenterveyskriisi** on todellisuutta pandemian jälkeisessä maailmassa. Huolestuttavaa on, että nuorta sukupolveamme murtavista mielenterveysongelmista, joille yhteiskunta, mukaan lukien kirkko, yrittää tarjota tukea, on tulossa trendi keltaisessa mediassa. Jokaisella julkkiksella on joku diagnoosi, jota voi käyttää perustelemaan kaikkia riippuvuuksia ja sopimatonta käyttäytymistä sekä elämäntapaa. Nuorten vaikuttajien, *influencereiden* matkiminen vaikeuttaa todella apua tarvitsevien ihmisten löytämistä ja tukemista.

Alussa oli kutsu – *vocatio Christi!*

Vastatakseni kysymykseen, millainen on kirkon tehtävä tällä aikakaudella, kaiken kuvailemani keskellä, meidän on palattava kirkon historian alkuun ja tarkasteltava palvelutehtävämme juuria. Kristuksen kirkon alusta lähtien tiedämme, että Jeesuksen apostolit toimivat täsmälleen sellaisessa yhteiskunnassa ja kontekstissa, jossa Jeesus oli kutsunut heidät seuraamaan itseään. Sen ajan sosioekonomiset ja poliittiset tekijät vaikuttivat Jeesuksen opetuksiin ja myöhemmin apostolien toimintaan yhtä paljon kuin meihin nykyään. Kristinuskon nopea leviäminen ensimmäisen kristillisen helluntain jälkeen mahdollisti rakkauden evankeliumin saarnaamisen ja laupeuden harjoittamisen. Kristityt olivat läsnä yhteiskunnassa ja yhteisöissään ja tekivät mitä pystyivät kristillisen uskonsa ja lähimmäisrakkauden perusteella. Näin maailma heidän ympärillään muuttui.

Palveleminen armolla ja rakkaudella ei ollut varhaiskristittyille pelkästään henkilökohtainen velvollisuus, vaan myös koko kirkon yhteisöllinen kollektiivinen pyrkimys. Laupeuden ja rakkauden osoittamista yhteiskunnan heikoimpia kohtaan toteutti jo ensimmäisinä kristillisinä vuosikymmeninä kirkko, joka koostui kaikenlaisista taustoista tulevista ja eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvista jäsenistä. Orjuudesta vapautetut miehet ja naiset olivat tasa-arvoisessa asemassa vapaina syntyneiden kanssa. Samaan aikaan naisilla oli yhtä merkittävä rooli kirkossa kuin miehillä. Kastettujen yhteisössä ei ollut juutalaista eikä kreikkalaista, orjaa eikä vapaata... miestä eikä naista, kaikki olivat yhtä Kristuksessa (Galatalaiskirje 3:28).

Kun kristinusko levisi Rooman valtakunnassa, myös kirkon laupeudentyö kehittyi merkittävästi eri organisoituen ja institutionalisoituen. Diakoniatyöstä tuli kristillisen kirkon "kasvot", joka ilmeni huolenpitona köyhistä, syrjäytyneistä ja muista marginaalisista ryhmistä, sekä sairaaloiden, orpokotien ja vanhainkotien perustamisena. 400-luvulle tultaessa juuri kirkko tarjosi apua kaikille heille, jotka olivat joutuneet hätään yhteiskunnallisten prosessien vuoksi. Diakonia oli parasta lähetystyötä julistettaessa Kristusta.

Siitä asti ovat kirkot kautta kristillisen historian olleet edelläkävijöitä sosiaalihuollon ja koulutuksen aloilla perustaen kouluja sekä sosiaalityön ja terveydenhoidon keskuksia. Vasta myöhemmin valtio on ottanut kirkolta hartioilta monia vastuita, mikä osaltaan vahvistaa lähimmäisenrakkauden eli kristillisen olemuksen päätymistä yhteiskunnan luonnolliseen verenkiertoon. Kirkon tehtävänä on edelleen julistaa sielun pelastusta uskon kautta Kristukseen. Sekularisaatiosta ei voida syyttää maallista yhteiskuntaa, sillä valtion tehtävänä onkin puolustaa ihmisten ajallista hyvinvointia. Kirkon tulee pitää huolta ihmissielusta. Meidän tulee siis olla tarkkaavaisia, että kirkko jatkaisi sitä, mikä on kirkon tehtävä, ja julistaisi Kristusta sekä sanoisin että teoin johtaakseen ihmisiä pelastukseen Kristuksessa. Tämä on ollut kirkon tehtävä hyvin vaikeina aikoina menneisyydessä ja on edelleen kirkon tehtävä nykyaikanamme. Etenkin sodan ja epäoikeudenmukaisuuden aikakaudella kirkon tehtävänä on säilyttää rauha sekä julistaa rauhaa ja toivoa, uskoa ja rakkautta. Kristusta. Takuuvarmasti kirkon ja sen jäsenistön erityisoikeus, mutta myös velvollisuus, on rukoilla lakkaamatta, koska emme voi odottaa sitä valtiolta tai muilta instituutioilta tai järjestöiltä.

Lopuksi

Sanotaan, että se, mistä tulemme – menneisyytemme – vaikuttaa meissä. Kannamme menneisyyttämme mukanaamme, ja se rajoittaa tai avartaa kokemustamme maailmasta. Sodan ja rauhan rajalla toimivissa kirkoissa meidän tulee julistaa itsellemme ja palvelemillemme ihmisille, että kristittyihin ei vaikuta tänään menneisyys, vaan tulevaisuus. Kohtalomme määrää nykyhetkeen ulottuva tulevaisuus Kristuksessa. Huominen on uskovalle jo tänään! Meidät on jo vanhurskautettu Jumalan armosta uskon kautta. Kristuksen tarjoama iankaikkinen elämä on eskatologinen lahja maailmalle, erityisesti toivottomuuden aikakaudella. Iankaikkinen elämä on jo tuotu meille ja annettu meille uskon kautta ylösnousseen Kristukseen. Juuri tämä eskatologinen toivo auttaa voittamaan pelon ja muuttuu pimeydessä valoksi!